

МАКРОПРУДЕНЦІЙНІ ЗАХОДИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

Посмітна Марина Василівна

*аспірантка кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет*

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало початком нового етапу розвитку та становлення банківської системи України, і в той же час, початком банківської кризи. Протягом 2020–2021 років українська банківська система переживала кризу, спричинену COVID-19. Передбачалося, що 2022 рік стане роком повного відновлення банківської системи від кризи спричиненої пандемією.

На початок 2022 року банківський сектор був у достатньо хорошому стані. Варто зауважити, що НБУ поступово виконував Угоду про асоціацію з ЄС в частині регулювання фінансового сектору. Протягом 2015 – початок 2022 року проводив комплексні перевірки якості активів (AQR – asset quality review) і стрес-тести для найбільших банків, а також підвищував та забезпечував дотримання нормативів капіталу та ліквідності. Як результат, ті банки, що не виконували ці нормативи, були ліквідовані чи націоналізовані. Таким чином, протягом цього періоду кількість комерційних банків зменшилася вдвічі, тоді як норматив адекватності капіталу (CAR) значно виріс. Наприклад, у листопаді 2021 року він становив 21%, у той же час на кінець 2015 року він був на рівні 12,3% [1].

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року, рівень напруги у фінансовому секторі України різко виріс. Так, індекс фінансового стресу досяг пікового рівня 0,8009 на початку березня 2022 року. Для порівняння максимальні рівні цього індексу спостерігались у березні 2009 року та березні 2015 року на позначках 0,9 та 1 відповідно [2]. *(Довідково: Індекс фінансового стресу (ІФС) – індикатор, що відображає рівень напруги у фінансовому секторі України. ІФС набуває значень від 0 до 1, де 0 – повна відсутність напруги та 1 – найвищий рівень стресу. ІФС демонструє виключно поточний стан справ, але не вказує на майбутні ризики. Цей індекс розраховується на основі 20 індикаторів, які згруповані у 5 субіндексів).*

На початку 2022 року даний індекс зростав через відповідне зростання всіх своїх складових: зростанням доходностей на ринку цінних паперів, волатильністю курсу на готівковому валютному ринку, високим рівнем валютних інтервенцій та рефінансування банків НБУ для

підняття їхньої ліквідності. Саме це є підтвердженням системного характеру стресу для всього фінансового сектору. Поступово ІФС опустився до проміжку 0,1–0,25 [2].

Порівняно низьким залишався протягом цього часу рівень субіндексу поведінки домогосподарств, в основному через довіру населення до банківської системи [2].

Важливим, і у той же час дуже неочікуваним для всієї банківської системи, стала відсутність відтоку депозитів та готівкових коштів із системи. Причинами цього стало багато факторів, у тому числі:

- зниження споживчого попиту;
- висока диджиталізація банківської сфери та безперерійність у користуванні електронними коштами, проведення розрахунків та платежів українськими банками;
- запровадження державного гарантування фізичних осіб в повному обсязі протягом воєнного стану в країні, та три місяці після його скасування [3];
- надходження коштів у вигляді виплат військовим службовцям та їх акумуляція на рахунках в банках;
- значна довіра до банківської системи України та інше.

Так, протягом 2022 року обсяг гривневих коштів фізичних осіб збільшився на 31,2% р.р. переважно за рахунок зростання залишків на поточних рахунках у державних банках. Помічаємо зростання строкових депозитів у гривні, в основному через зростання ставок за депозитами. А також у валюті – завдяки дозволу НБУ купувати валюту онлайн для розміщення депозитів [4]. За три квартали 2023 року цей показник склав 21.5% р.р. Станом на 1 жовтня 2023 року кошти населення в банках були більше позначки 1 трлн. грн. Проте більшість цих коштів знаходиться на рахунках до запитання: частка термінових депозитів фізичних осіб становить приблизно 35% [5].

Водночас зростання коштів суб'єктів господарювання у 2022 році склало 11.9% р.р. [4]. За три квартали 2023 року цей приріст склав 51,9%. В основному, це сталося завдяки залишкам на поточних рахунках [5].

У цілому, реакцію НБУ на дану кризу можна поділити на три етапи: надзвичайна ситуація, корегування та відновлення [1].

На першому етапі НБУ намагався допомогти комерційним банкам підтримати ліквідність через реалізацію різноманітних заходів, зокрема незабезпечене рефінансування банків, відтермінувавши зміни у регулюванні та AQR. Центральний банк проводив суворий контроль за рухом капіталу. Паралельно відбувались скоординовані дії у монетарній політиці: фіксація обмінного курсу та призупинення рішення щодо облікової ставки [1].

На другому етапі, а саме етапі коригування своїх дій, через декілька місяців після початку повномасштабного вторгнення РФ, НБУ скоригував фіксований обмінний курс до 36,57 гривень за 1 долар США, та підвищив облікову ставку з 10% до 25%. У другій половині 2022 року центральний банк проводить дії стосовно вільного доступу до готівкових коштів під час блекаутів та масових відключення електроенергії [1].

Третій етап кризи можна назвати частковим відновленням, адже з початку 2023 року НБУ припинив фінансування бюджету країни, а також заохочуючи комерційні банки до купівлі ОВДП. Паралельно також відбувається лібералізація у контролі за рухом капіталів та зниження облікової ставки через зниження інфляції. Важливим на цьому етапі є повернення до режиму керованої гнучкості обмінного курсу гривні [1].

Одним із достатньо ефективних інструментів макропруденційної політики варто назвати стрес-тестування. Оскільки в основі пруденційного нагляду є розуміння, що банки мають бути весь час готові до кризи, тому традиційно метою стрес-тестування є оцінка того, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому, є стійкими до «виняткових, але ймовірних шоків» [6].

У 2022 році було прийнято рішення не проводити стрес-тестування, а провести експрес стрес-тестування за прикладом 2020 року. З огляду на величину шоку, тестування відбувалося тільки реального (діючого) сценарію без накладання гіпотетичних шоків. За його результатами більша частина банківських установ матиме достатній капітал навіть при втратах 30% портфелю. Банки, які належать до іноземних груп, мають більший запас міцності. При цьому гарантом для державних комерційних банків виступає держава [6].

Вже у 2023 році НБУ вирішив провести повноцінне стрес-тестування, але з певними особливостями. Так, період проведення оцінки стійкості банків розпочався у квітні 2023 року та триватиме до квітня 2024 року. Дана оцінка проводиться для двадцяти банків, які є лідерами ринку і на які припадає 20% активів банківської системи [7].

Планується використовувати виключно базовий сценарій без використання несприятливого. Також зазначається, що учасники такої оцінки матимуть достатньо часу на відновлення капіталу у разі необхідності (2 роки) та буде можливість відновити капітал за рахунок прибутків від поточної діяльності [7].

На даний момент ця банківська криза ще триває і про її наслідки, а також ефективність впровадження тих чи інших заходів Національним банком України, можна буде сказати пізніше. Проте вже зараз можна зробити висновок, що на її початку центральному банку вдалося вчасно та ефективно зреагувати на кризові події. Також важливим є докризові дії центрального банку, а саме постійне стрес-тестування, проведення

різноманітних макропруденційних заходів із стабілізації банківської системи України тощо. Так як дане дослідження проводиться в період активної кризи та охоплює аналіз початкового етапу кризи та антикризових заходів, саме тому висновки не є остаточними та відкривають перспективу подальшого вивчення.

Список використаних джерел:

1. Гаррі Полушкін, Роберт Кірхнер Банківський сектор під час війни: чи достатньо стабільності? 2023. URL: <https://voxukraine.org/bankivskyj-sektor-pid-chas-vijny-chy-dostatno-stabilnosti>
2. Інформація про Індекс фінансового. URL: <https://cutt.ly/OwCQsVdb> (дата звернення: 08.02.2024).
3. Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» (реєстр. № 5542-1). URL: <https://cutt.ly/PwCQfjPS> (дата звернення: 08.02.2024).
4. Огляд банківського сектору від 17 лютого 2023 року. URL: <https://cutt.ly/7wCQgхHC> (дата звернення: 08.02.2024).
5. Харламов Павло Банкрутства скасовуються: як НБУ оцінює стан банківського сектору. 2023. URL: <https://cutt.ly/3wCQjIzр> (дата звернення: 08.02.2024).
6. Експрес-стрес-тестування банків у 2022 році», публікація НБУ. 2022. URL: <http://surl.li/qhgae> (дата звернення: 08.02.2024).
7. Стрес-тестування банків як інструмент банківського регулювання». НБУ. 2023. URL: <http://surl.li/qhgbd> (дата звернення: 08.02.2024).